

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

انتشارات
۷۵۶

رویکردی آموزشی به جامعه‌شناسی زبان

دکتر رضا پیش‌قدم

استاد دانشگاه فردوسی مشهد

دکتر الهام ناجی میدانی

دکتر آیدا فیروزیان پوراصفهانی

عضو هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی امام رضا (علیه‌السلام)

سرشناسه:	پیش‌قدم، رضا، ۱۳۵۶ - ۴
عنوان و نام پدیدآور:	رویکردی آموزشی به جامعه‌شناسی زبان / پدیدآورندگان رضا پیش‌قدم، الهام ناجی‌میدانی، آیدا فیروزیان پوراصفهانی؛ ویراستار ادبی هانیه اسدیپور فعال مشهد.
مشخصات نشر:	مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، انتشارات، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری:	۳۰۰ ص. وزیری.
فروست:	انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد؛ ۷۵۶.
شابک:	ISBN: 978-964-386-447-7
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا.
موضوع:	جامعه‌شناسی زبان -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع:	Sociolinguistics: Study and teaching (Higher)
موضوع:	جامعه‌شناسی زبان -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع:	Sociolinguistics: Examinations, questions, etc. (Higher)
موضوع:	جامعه‌شناسی زبان -- ایران -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع:	Sociolinguistics -- Iran -- Study and teaching (Higher)
موضوع:	زبان انگلیسی -- ایران -- فراگیری -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع:	English language -- Acquisition -- Iran -- Study and teaching (Higher)
موضوع:	زبان انگلیسی -- ایران -- فراگیری -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع:	English language -- Acquisition -- Iran -- Examinations, questions, etc. (Higher)
شناسه افزوده:	ناجی‌میدانی، الهام، ۱۳۶۶ -
شناسه افزوده:	فیروزیان پوراصفهانی، آیدا، ۱۳۶۳ -
شناسه افزوده:	اسدیپور فعال مشهد، هانیه، ویراستار.
شناسه افزوده:	دانشگاه فردوسی مشهد، انتشارات.
رده‌بندی کنگره:	P40
رده‌بندی دیویی:	۳۰۶/۴۴
شماره کتابشناسی ملی:	۶۱۴۹۷۱۶

رویکردی آموزشی به جامعه‌شناسی زبان

پدیدآورندگان: دکتر رضا پیش‌قدم؛ دکتر الهام ناجی‌میدانی؛ دکتر آیدا فیروزیان پوراصفهانی
ویراستار ادبی: هانیه اسدیپور فعال مشهد
مشخصات: وزیری، ۲۰۰ نسخه، چاپ اول، تابستان ۱۳۹۹
چاپ و صحافی: چاپخانه دقت
بها: ۵۵۰/۰۰۰ ریال
حق چاپ برای انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد محفوظ است.

انتشارات
۷۵۶

مراکز پخش:

فروشگاه و نمایشگاه کتاب پردیس: مشهد، میدان آزادی، دانشگاه فردوسی مشهد، جنب سلف یاس
تلفن: ۳۸۸۳۳۷۲۷ - ۳۸۸۰۲۶۶۶ (۰۵۱)
مؤسسه کتابیران: تهران، خیابان کارگر جنوبی، خیابان لبافی‌نژاد، بین خیابان فروردین و اردیبهشت،
شماره ۲۳۸، تلفن: ۶۶۴۹۴۴۰۹ - ۶۶۴۸۴۷۱۵ (۰۲۱)
مؤسسه دانشیران: تهران، خیابان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت) نبش خیابان نظری، شماره ۱۴۲
تلفکس: ۶۶۴۰۰۲۲۰ - ۶۶۴۰۰۱۴۴ (۰۲۱)

<http://press.um.ac.ir>

Email: press@um.ac.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار ۹

بخش ۱: زبان، فرهنگ و هویت

فصل ۱: فرهنگ و ماهیت آن ۱۳

۱-۱ مفهوم لغوی «فرهنگ» ۱۴

۱-۱-۱ مفهوم لغوی «فرهنگ» در زبان فارسی ۱۴

۱-۱-۲ معادل لغوی «فرهنگ» در زبان‌های اروپایی ۱۵

۲-۱ تعاریف مختلف فرهنگ از منظر صاحب‌نظران گوناگون ۱۵

۳-۱ ویژگی‌های فرهنگ ۱۷

۴-۱ الگوهای استعاری فرهنگ ۲۱

۱-۴-۱ فرهنگ به‌مثابه کوه یخ ۲۱

۲-۴-۱ فرهنگ به‌مثابه درخت ۲۲

۳-۴-۱ فرهنگ به‌مثابه پیاز ۲۳

۵-۱ دسته‌بندی‌های فرهنگ ۲۷

۲-۵-۱ فرهنگ C بزرگ و c کوچک ۲۷

۳-۵-۱ فرهنگ عینی در مقابل فرهنگ ذهنی ۲۸

۶-۱ نقش فرهنگ در آموزش زبان ۳۰

۷-۱ سخن پایانی ۳۲

فصل ۲: آشنایی با برخی از الگوهای فرهنگی ۳۷

۱-۲ الگوی گیت‌هافستد ۳۸

۲-۲ الگوی ادوارد تویچل هال ۴۰

۳-۲ الگوی مایکل باند ۴۲

۴-۲ الگوی شالوم شوآرتز ۴۴

۵-۲ کاربرد الگوی هافستد در آموزش ۴۵

۶-۲ سخن پایانی ۴۷

۵۱	فصل ۳: ارتباط میان زبان، فرهنگ و هویت
۵۲	۱-۳ تعریف هویت
۵۴	۲-۳ هویت و زبان
۵۵	۳-۳ ارتباط میان هویت، زبان و فرهنگ
۵۶	۴-۳ هویت فرهنگی
۵۷	۵-۳ هویت و یادگیری زبان دوم/خارجی
۵۹	۶-۳ سخن پایانی

۶۳	فصل ۴: زبان، جنسیت و هویت جنسیتی
۶۴	۱-۴ تعریف جنسیت
۶۵	۲-۴ زبان و مقوله فرهنگی جنسیت
۶۷	۳-۴ گویش جنسیتی
۶۸	۴-۴ هویت جنسیتی
۷۰	۵-۴ جنسیت و الگوهای زبانی در جامعه
۷۱	۶-۴ هویت جنسیتی در آموزش
۷۴	۷-۴ سخن پایانی

بخش ۲: زبان، ذهن و جهان پیرامون

۷۹	فصل ۵: فرضیه ساپیر- ورف
۸۰	۱-۵ ارتباط میان زبان و تفکر
۸۱	۲-۵ شکل‌گیری فرضیه ساپیر- ورف
۸۲	۳-۵ نسخه قوی و ضعیف فرضیه ساپیر- ورف
۸۴	۴-۵ رویکردهای موجود نسبت به فرضیه ساپیر- ورف
۸۵	۵-۵ کاربردهای فرضیه نسیت زبانی در آموزش زبان
۸۶	۶-۵ نگاهی به سایر کاربردهای فرضیه نسیت زبانی
۸۷	۱-۶-۵ زبان جنسیتی
۸۸	۲-۶-۵ بهداشت کلامی
۸۸	۳-۶-۵ ارتباطات میان فرهنگی
۸۹	۷-۵ نقدهای وارد شده بر فرضیه ساپیر- ورف
۹۱	۸-۵ سخن پایانی

فصل ۶: ارتباط میان زبان و ذهن از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی ۹۵

۱-۶ مفهوم «شناخت» ۹۶

۲-۶ زبان‌شناسی شناختی ۹۷

۳-۶ استعاره در زبان‌شناسی شناختی ۹۹

۴-۶ کاربردهای زبان‌شناسی شناختی در آموزش زبان ۱۰۲

۱-۴-۶ استفاده از استعاره مفهومی برای یادگیری معانی فرهنگی اجتماعی زبان خارجی ۱۰۲

۲-۴-۶ استفاده از استعاره مفهومی جهت بررسی باورهای نهفته مدرسان و زبان‌آموزان ۱۰۳

۳-۴-۶ به‌کارگیری استعاره‌های حسی در آموزش زبان ۱۰۴

۴-۴-۶ توجه بیشتر به فرم‌های زبانی ۱۰۴

۵-۴-۶ معنادار بودن ساختارهای دستوری ۱۰۵

۶-۴-۶ اهمیت بافت در آموزش زبان ۱۰۵

۷-۴-۶ به‌کاربردن فرضیه بدن‌مندی شناخت ۱۰۵

۸-۴-۶ آموزش چندحسی ۱۰۶

۵-۶ سخن پایانی ۱۰۷

فصل ۷: نسبیّت هیجانی حسی: گامی فراتر از نسبیّت زبانی ۱۱۱

۱-۷ حواس ۱۱۲

۲-۷ هیجان ۱۱۳

۳-۷ هیجامد ۱۱۷

۴-۷ کاربرد مفهوم هیجامد در آموزش زبان ۱۲۱

۵-۷ نسبیّت هیجانی حسی ۱۲۲

۱-۷ سخن پایانی ۱۲۴

بخش ۳: آموزش فرهنگ

فصل ۸: روش‌های تدریس فرهنگ در آموزش زبان خارجی ۱۳۱

۱-۸ فرهنگ در حوزه آموزش/یادگیری زبان خارجی ۱۳۲

۲-۸ جایگاه فرهنگ در رویکردها و روش‌های مختلف آموزش زبان ۱۳۶

۳-۸ روش‌ها و تکنیک‌های آموزش فرهنگ در آموزش زبان خارجی ۱۳۶

۴-۸ تدریس فرهنگ با بهره‌گیری از الگوی روان‌شناسانه هیجامد ۱۴۳

۵-۸ سخن پایانی ۱۴۵

بخش ۴: نمود فرهنگ در زبان

۱۵۱	فصل ۹: زبان به‌عنوان کنش: نظریه کنش گفتار
۱۵۲	۱-۹ مبانی نظریه کنش گفتار
۱۵۳	۲-۹ نظریه‌های کنش گفتار
۱۵۳	۱-۲-۹ الگوی آستین (۱۹۶۲)
۱۵۴	۲-۲-۹ الگوی سرل (۱۹۶۹)
۱۵۶	۳-۹ کنش‌های گفتاری به‌عنوان ویژگی‌های همگانی یا فرهنگ‌وابسته
۱۵۸	۴-۹ کاربرد نظریه کنش گفتار در حوزه آموزش و یادگیری زبان
۱۶۰	۵-۹ سخن پایانی
۱۶۵	فصل ۱۰: فرهنگ‌کاوی زبان با بهره‌گیری از ابزار زبانهنگ
۱۶۶	۱-۱۰ زبان
۱۶۸	۲-۱۰ فرهنگ
۱۶۹	۳-۱۰ تعامل زبان و فرهنگ
۱۷۰	۴-۱۰ زبانهنگ
۱۷۱	۵-۱۰ فرازبانهنگ
۱۷۲	۶-۱۰ فرهنگ‌کاوی زبان
۱۷۳	۷-۱۰ نقش فرهنگ‌کاوی زبان در آموزش زبان
۱۷۴	۸-۱۰ سخن پایانی
۱۷۹	فصل ۱۱: مروری بر تعدادی از زبانهنگ‌های حاکم در فرهنگ ایرانی و زبان فارسی
۱۸۰	۱-۱۱ فرازبانهنگ جمع‌گرایی
۱۸۲	۲-۱۱ زبانهنگ تقدیرگرایی / جبرگرایی
۱۸۳	۳-۱۱ زبانهنگ هوش‌هیجانی‌افزا
۱۸۳	۴-۱۱ زبانهنگ صراحت‌گزینی
۱۸۵	۵-۱۱ زبانهنگ میل به ترکیب‌ملیت با مذهب
۱۸۵	۶-۱۱ زبانهنگ مرگ‌محوری و شادی‌گزینی
۱۸۷	۷-۱۱ زبانهنگ فردیت‌پرهیزی
۱۸۸	۸-۱۱ زبانهنگ قدرت / احترام‌محوری
۱۸۸	۹-۱۱ زبانهنگ مذهب‌گزینی

۱۸۹	۱۰-۱۱: زباهنگ مسئولیت‌گریزی
۱۹۰	۱۱-۱۱: زباهنگ خانواده‌محوری
۱۹۰	۱۲-۱۱: به‌کارگیری زباهنگ‌ها در آموزش زبان فارسی
۱۹۱	۱۳-۱۱: سخن پایانی

بخش ۵: زبان، خانواده و جامعه

۱۹۷	فصل ۱۲: زبان و اجتماعی شدن
۱۹۸	۱-۱۲: اجتماعی شدن
۲۰۰	۲-۱۲: اجتماعی شدن در خانواده
۲۰۰	۱-۲-۱۲: عادات و آیین‌ها
۲۰۱	۲-۲-۱۲: ارتباطات صمیمی و عاطفی نزدیک
۲۰۱	۳-۲-۱۲: گفت‌وگو والد-فرزند
۲۰۲	۴-۲-۱۲: تقلید
۲۰۲	۵-۲-۱۲: تشویق، پاداش و تنبیه
۲۰۳	۳-۱۲: نقش زبان در اجتماعی شدن
۲۰۶	۴-۱۲: اجتماعی شدن در ارتباط با زبان دوم/خارجی
۲۰۸	۵-۱۲: سخن پایانی

۲۱۳	فصل ۱۳: سرمایه و یادگیری زبان
۲۱۴	۱-۱۳: سرمایه و انواع آن
۲۱۵	۲-۱۳: سرمایه اجتماعی
۲۱۷	۳-۱۳: سرمایه فرهنگی
۲۱۹	۴-۱۳: سرمایه هیجانی
۲۲۰	۵-۱۳: سرمایه هیجانی حسی
۲۲۱	۶-۱۳: نقش انواع سرمایه در یادگیری زبان
۲۲۳	۷-۱۳: سخن پایانی

بخش ۶: برنامه‌ریزی آموزشی زبان انگلیسی

۲۲۹	فصل ۱۴: برنامه‌ریزی و سیاست زبان
۲۳۰	۱-۱۴: تعاریف برنامه‌ریزی و سیاست زبانی
۲۳۲	۲-۱۴: اهداف برنامه‌ریزی زبانی

۲۳۳	۳-۱۴ مؤلفه‌ها و مراحل برنامه‌ریزی زبانی.....
۲۳۳	۴-۱۴ رویکردهای نئوکلاسیک و تاریخی ساختاری.....
۲۳۴	۵-۱۴ الگوهای برنامه‌ریزی زبانی.....
۲۳۶	۶-۱۴ برنامه‌ریزی آموزشی زبان.....
۲۳۸	۷-۱۴ سخن پایانی.....
۲۴۳	فصل ۱۵: امپریالیسم زبانی فرهنگی.....
۲۴۴	۱-۱۵ امپریالیسم.....
۲۴۴	۲-۱۵ امپریالیسم زبانی.....
۲۴۷	۳-۱۵ زبان و جهانی شدن.....
۲۴۸	۴-۱۵ امپریالیسم فرهنگی.....
۲۵۲	۵-۱۵ امپریالیسم زبان انگلیسی در نظام آموزشی ایران.....
۲۵۴	۶-۱۵ سخن پایانی.....
۲۵۷	فصل ۱۶: انگلیسی‌های جهانی.....
۲۵۸	۱-۱۶ پسامدرنیته.....
۲۶۰	۲-۱۶ پساستعمار.....
۲۶۱	۳-۱۶ پساروش.....
۲۶۳	۴-۱۶ نظریه انگلیسی‌های جهانی.....
۲۶۷	۵-۱۶ کاربرد نظریه انگلیسی‌های جهانی در آموزش زبان.....
۲۶۹	۶-۱۶ سخن پایانی.....
۲۷۳	فصل ۱۷: آموزش زبان انگلیسی کاربردی.....
۲۷۴	۱-۱۷ پیدایش نظریه آموزش زبان انگلیسی کاربردی.....
۲۷۸	۲-۱۷ طرح درس زندگی‌محور.....
۲۸۱	۳-۱۷ پررنگ کردن فرهنگ بومی در کلاس‌های زبان.....
۲۸۳	۴-۱۷ سخن پایانی.....
۲۸۹	نمایه فارسی.....
۲۹۶	Index.....

پیشگفتار

مجموعه حاضر محصول تلاش و پژوهش‌های مستمر مؤلفان در حوزه جامعه‌شناسی زبان است که با رویکردی آموزشی، مهم‌ترین موضوعات مربوط به این علم را مدنظر قرار داده‌اند و نتایج آن در ۶ بخش و ۱۷ فصل به رشته تحریر درآمده است. آنچه که این کتاب را از سایر مجموعه‌های مرتبط با جامعه‌شناسی زبان متمایز می‌کند، بررسی آرای جامعه‌شناسی و تبیین کاربرد آن‌ها به لحاظ آموزشی است. در واقع، نگارندگان تلاش کرده‌اند با مطرح کردن مفاهیم نوینی همچون «هیجامد»، «زباهنگ»، «سرمایه هیجانی حسی» و «آموزش زبان کاربردی»، مخاطب را تشویق کنند تا موضوعات جامعه‌شناسی زبان را با رویکردی بومی مطالعه و دیدی متفاوت نسبت به آن‌ها پیدا کند.

بخش اول به سه مقوله زبان، فرهنگ، هویت و ارتباط میان آن‌ها می‌پردازد و ماهیت فرهنگ، الگوهای فرهنگی، هویت و انواع آن از جمله هویت جنسیتی و کاربردهای آن‌ها در آموزش زبان را توضیح می‌دهد. بخش دوم ارتباط میان زبان، ذهن و جهان پیرامون را مدنظر قرار داده و به مفاهیمی همچون «نسبیت زبانی» و «نسبیت هیجانی حسی» که الهام گرفته از نظریه «هیجامد» است، می‌پردازد. بخش سوم به معرفی روش‌ها و رویکردهای آموزش فرهنگ در آموزش زبان خارجی اختصاص دارد. در بخش چهارم، فرهنگ مستتر در زبان یا به عبارتی نمودهای فرهنگ در زبان مانند «کنش‌های گفتاری» بررسی می‌شوند و به مفهوم «زباهنگ» نیز پرداخته می‌شود. در بخش پنجم، نقش زبان در خانواده و چگونگی انتقال آن به جامعه با ارائه مفاهیم «اجتماعی شدن» و «سرمایه» تبیین می‌گردد و در نهایت در بخش ششم، به برنامه‌ریزی آموزشی زبان انگلیسی با رویکردی بومی پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است در پایان هر فصل از کتاب پرسش‌هایی مطرح شده است که خواننده را به مرور و بازخوانی دقیق‌تر وامی‌دارد و از سوی دیگر موجب تأمل و تفکر وی در مطالب، ارزیابی آن‌ها و یافتن راه‌هایی جهت عملی ساختن آن‌ها در امر یادگیری و آموزش می‌گردد.

امید است کتاب حاضر مورد استفاده خوانندگان محترم به‌ویژه پژوهشگران، مدرّسان و دانشجویان رشته‌های جامعه‌شناسی، آموزش زبان و زبان‌شناسی قرار گیرد. نگارندگان از هر نقد و پیشنهادی که به ارتقای کیفی این اثر کمک کند، استقبال می‌کنند.

رضا پیش‌قدم

الهام ناجی‌میدانی

آیدا فیروزیان پوراصفهانی